

Борчук С.М.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ВІДЕНСЬКИЙ КОНГРЕС (1814–1815 РР.) ЯК ВИЗНАЧНА ІСТОРИЧНА ПОДІЯ ДЛЯ ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПИ

У статті проаналізовано Віденський конгрес (1814–1815 рр.) як визначну історичну подію для політико-дипломатичного розвитку Європи. Підсумки Віденського конгресу слугували важливим стимулом для подальшого соціально-економічного, безпекового, політичного та дипломатичного європейського розвитку. Практичні здобутки Віденського конгресу і досвід, набутий європейською дипломатією кінця XVIII – початку XIX ст., визначили майбутній інституціональний розвиток світової дипломатії та міжнародного права, не втративши своєї актуальності й нині. Доведено, що проведення Віденського конгресу було зумовлено сукупністю історико-правових та міжнародно-правових детермінант, зокрема радикально зміненою міжнародною політикою Франції та намаганням інших країн Європи відновити рівновагу в міждержавних відносинах шляхом укладення міжнародно-правових актів.

Встановлено, що документи, прийняті в ході роботи Віденського конгресу та в результаті його діяльності, заклали міжнародно-правові засади розвитку міжнародного правопорядку в площині загальнообов'язковості прийнятих норм, побудови міжнародної співпраці на основі християнсько-моральних догм у рамках Священного союзу, який слугував принципом-імперативом відновленого правопорядку, вирішення міжнародних питань шляхом проведення конгресів, конференцій та наявності механізму реалізації прийнятих положень. Обґрунтовано, що провідну роль на Віденському конгресі відігравали держави-союзниці – Англія, Австрія, Росія, Пруссія, оскільки саме вони були ініціаторами прийняття оновлених правил розвитку міждержавних відносин та створили всі умови для їх реалізації. Доведено, що в основі міжнародного правопорядку представники європейських держав, які зібрались на Віденському конгресі, вбачали територіальну визначеність. При цьому відповідне переконання держав обґрунтовується першочерговістю вирішення територіальних питань як таких, що забезпечать мир між європейськими країнами, гарантії недоторканності державних кордонів та необхідні передумови для досягнення інших домовленостей.

Ключові слова: Віденський конгрес (1814–1815 рр.), Віденська система міжнародних відносин, політико-дипломатична система, зовнішня політика, дипломатія.

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку міжнародної спільноти характеризується намаганням зміцнити міжнародний правопорядок та забезпечити його основи. Цьому суттєво сприяє осмислення історико-правового досвіду та генезису становлення міжнародного правопорядку. Вагомий слід у процесі трансформації правил міждержавного спілкування залишив Віденський конгрес 1814–1815 рр., який ефективно на той час вирішив низку міжнародно-правових проблем, що були пов'язані передусім із розподілом сфер впливу, порушенням територіальної цілісності держав та їх безпеки, відступом від загальнообов'язкових норм міжнародного права, недотриманням прав людини тощо.

Практичні здобутки Віденського конгресу і досвід, набутий європейською дипломатією кінця XVIII – початку XIX ст., визначили майбутній інституціональний розвиток світової дипломатії, дипломатично-протокольних практик і міжнародного права, інституціоналізували модель дипломатичного протоколу та етикету міжнародної ввічливості, не втративши своєї актуальності і для сьогодення. Події, що передували найважливішим дипломатичним переговорам у Відні, а також сам Віденський конгрес 1814–1815 рр., його результати та наслідки уже понад двісті років привертають пильну увагу істориків різних держав. За останні роки в різних державах спостерігається зростання інтересу наукової громадськості до

історичних реалій доби раннього Модерного часу (XVI–XVIII ст.), а особливо політико-дипломатичних подій межі XVIII і XIX ст. [8, с. 213], адже, Віденська система міжнародних відносин вперше продемонструвала здатність підтримувати мир і безпеку в Європі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній українській історіографії проблеми дослідження міжнародних систем на прикладі Віденської системи приділено недостатню увагу. Винятки складають наукові праці Н. Аношиної [1], А. Гетьмана та І. Яковюка [2], А. Дмитрієва [4; 5; 6], І. Дудка [7], В. Ціватого [10; 11; 13; 14], що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета даного дослідження полягає у з'ясуванні сутності й особливостей міжнародного правопорядку, який був відновлений під час проведення Віденського конгресу та основи якого зберігались майже до Першої світової війни.

Виклад основного матеріалу. Період кінця XVIII – першої чверті XIX ст. був пов'язаний із порушенням балансу в міжнародних відносинах та наростанням зовнішніх конфліктів. У 1804 р. Наполеон Бонапарт прийняв титул імператора Франції, після чого міжнародна політика радикально змінилась та перетворила Європу на тривале поле бою [5, с. 120]. Французька імперія явно прагнула до підкорення європейських просторів та знищення самостійності багатьох держав. При цьому сам Наполеон усілякими способами давав зрозуміти, що в своїй особі він бачить імператора не тільки Франції, а й усього Заходу [6, с. 108]. Така політика Франції стала передумовою численних війн та спонукала європейські держави об'єднатися для свого визволення. Водночас зазначимо, що мета спільних дій європейських держав полягала не тільки в прагненні припинити поширення французької гегемонії, а й відновити стандарти міжнародного права часів Вестфальського миру 1648 р. і такі пріоритети міжнародного розвитку, як мир, рівновага, універсальний правопорядок. Досягнення цієї мети стало можливим після перемоги над наполеонівськими військами та завдяки проведенню Віденського конгресу 1814–1815 рр. [1, с. 13].

Восени 1814 року на конгрес до австрійської столиці з'їхалися представники всіх європейських держав – два імператори, чотири королі, два спадкових принци, три великі герцогині, 215 глав князівських домів, а також 450 дипломатів та офіційних осіб. Існує думка, що відповідне місце проведення конгресу було пов'язане із визнанням за Австрією на той час керівних позицій у Європі.

Провідну роль серед учасників конгресу відіграли переможці Наполеона – Російська імперія, Пруське королівство, Англія та Австрія. У той же час правом голосу були наділені Іспанія, Португалія і Швеція [1, с. 27].

Вищезгадані факти засвідчують, що після повного розгрому імперії Наполеона у 1814–1815 рр. в Європі відбулося перегрупування політичних сил з утвердженням гегемонії Російської, Британської та Австрійської імперій (вказані держави вперше були визначені як «великі»), яких єднало те, що вони були прибічниками утворення загальноєвропейської системи міжнародних відносин, яка б ґрунтувалася на правових засадах.

Новий геополітичний розклад сил в Європі був оформлений рішеннями Віденського конгресу (вересень 1814 – червень 1815 рр.) і Другого Паризького миру (листопад 1815 р.), за підсумками яких сформувалася Віденська система міжнародних відносин (система «Європейського концерту»), яка стала першою і достатньо тривалою спробою свідомого утвердження світового міжнародного правопорядку, покликаного створити умови для мирного співіснування держав. Віденська система, як і попередня – Вестфальська і наступна – Версальсько-Вашингтонська, містила суперечності та елементи нового, які повністю проявилися лише з часом.

Віденська система міжнародних відносин, що виникла на руїнах імперії Наполеона – унікальне явище всесвітньої історії. Вона проіснувала майже століття (1815–1914), створила на континенті баланс сил та політичну рівновагу, демонструвала свою стійкість в умовах різних викликів, а в роботі Віденського конгресу та формуванні його договірної бази брали участь правителі та дипломати всіх європейських християнських держав. В історіографії неодноразово звертали увагу на те, що ця система була добою «відносного миру» [13, с. 47], вона побудувала принципово нові, в порівнянні з попередніми періодами, підходи відносин між європейськими країнами, які по суті можуть вважатися ціннісними підвалинами міжнародних відносин сучасного типу [7, с. 44], більш гармонійні міждержавні відносини цієї системи дозволяють використовувати термін «Європейський концерт» [11, с. 37], а сам Віденський конгрес є «прообразом єдиної Європи» [10, с. 237], головною подією в історії дипломатії, яка змінила підхід до дипломатичної практики з двосторонньої на багатосторонню [9, с. 134].

З'їзд такої кількості держав, серед яких у першу чергу були переможці наполеонівського режиму,

переконає у тому, що Європа покладала доволі великі надії на проведення Віденського конгресу. Це був найбільш значущий за своєю вагомістю та кількістю врегульованих проблем захід [3, с. 377]. Як свого часу зазначив Г. Шиллер, жодному конгресу не доводилось вирішувати таких всеосяжних та глибоко суперечливих питань, як це необхідно було здійснити на Віденському конгресі [2, с. 21].

Практичні здобутки Віденського конгресу і досвід, набутий європейською дипломатією кінця XVIII – початку XIX ст., визначили майбутній інституціональний розвиток світової дипломатії, дипломатично-протокольних практик і міжнародного права, інституціоналізували модель дипломатичного протоколу та етикету міжнародної ввічливості, не втративши своєї актуальності і для сьогодення. Події, що передували найважливішим дипломатичним переговорам у Відні, а також сам Віденський конгрес 1814–1815 рр., його результати та наслідки уже понад двісті років привертають пильну увагу істориків різних держав. За останні роки в різних державах спостерігається зростання інтересу наукової громадськості до історичних реалій доби раннього Модерного часу (XVI–XVIII ст.), а особливо політико-дипломатичних подій межі XVIII і XIX ст. [11, с. 34].

У період Італійських воєн (1494–1559) розпочався процес формування політико-дипломатичної системи в Європі, та, відповідно, формування європейської системи міжнародних відносин, так звана Довестфальська система міжнародних відносин (або Середземноморська система міжнародних відносин, або Като-Камбрійська система міжнародних відносин). Ці назви (Довестфальська / Середземноморська / Като-Камбрійська) для позначення відповідної системи міжнародних відносин та політико-дипломатичної системи автором вперше вводяться в науковий обіг у контексті обґрунтування теорії та історії політико-дипломатичних систем. У цей період було закладено основи інституціонального розвитку постійних дипломатичних представництв в Європі, визначено їх політико-правовий статус, закладено основи практики переговорного процесу, етикету та церемоніалу, елементи протокольної практики в дипломатії тощо. Наступним етапом посилення міждержавних відносин за підсумками Тридцятилітньої війни (1618–1648), і, відповідно, підсумкового мирного договору – Вестфальського (1648), стало становлення Вестфальської системи міжнародних відносин і удосконаленої політико-дипломатичної системи. Цей мир забезпечив юридичні підвалини для інституціонального закріплення

низки нових принципів та інститутів міжнародного права, формування й трансформації наявних раніше постійних дипломатичних представництв в Європі, визначення режиму іноземців, переходу до епохи буржуазного міжнародного права тощо [2, с. 28].

Наприкінці XVIII ст. стало вкрай необхідним у нових міжнародно-політичних та політико-дипломатичних умовах визначати нові правила гри. Попередній Вестфальський міжнародний порядок (Вестфальська система міжнародних відносин), який підтримував рівновагу сил в Європі шляхом постійної боротьби (дипломатичної, політичної та військової) між європейськими державами, зруйнував у свій час Наполеон Бонапарт. А його «порядок», заснований на нав'язуванні монополії Франції шляхом війни, був зметений поразкою Франції в 1812–1814 рр. Саме для визначення нової системи міжнародних відносин було прийнято рішення зібрати у Відні конгрес представників усіх європейських країн, за винятком Туреччини [10, с. 239].

Вплив міжнародних конгресів і конференцій (конференційна дипломатія) на розвиток міжнародного права, дипломатії та зовнішньої політики особливо проявився в період після Наполеонівських воєн (1803–1815) та за підсумками Віденського конгресу (1814–1815). Практичними здобутками європейської дипломатії та міжнародного права за підсумками Віденського конгресу стали: створення нової системи міжнародних відносин в Європі, встановлення міжнародного режиму з приграничних і міжнародних річок, становлення принципу легітимізму, унормування статусу постійного нейтралітету, визначення рангів дипломатичних агентів. Особливо варто відзначити положення, занесені до додатків Заключного акта конгресу [1, с. 29].

Віденський конгрес склав прецедент регулярного скликання міжнародних конференцій великих держав, під час яких великі держави отримали можливість обговорювати і знаходити шляхи для ефективного вирішення міжнародних проблем. У перші роки існування європейського концерту обговорювалися переважно загальноєвропейські проблеми; у наступні роки держави скликали своїх представників для вирішення конкретних міжнародних проблем (наприклад, Паризький конгрес 1856 р., на якому було підведено підсумки Кримської війни). Водночас варто зазначити, що держави зважали на рішення конгресів – принаймні доти, поки не приймалися нові рішення (наприклад, територіальний розподіл згідно із

рішеннями Віденського конгресу був у кінцевому підсумку скасований у тій частині, яка стосувалася Італії та Німеччини, але це скасування підтверджувалося відкритою або мовчазною згодою великих держав) [2, с. 31].

Грандіозність антинаполеонівських воєн зумовила і грандіозність Віденського конгресу – видатної дипломатичної події свого часу. Віденський конгрес (1 листопада 1814 р. – 8 червня 1815 р.) – це найчисельніший і найдовший саміт в історії міжнародної політики та світової дипломатії. Історичні підсумки та значення Віденського конгресу продовжують залишатися предметом прискіпливого дослідження науковців. Віденський конгрес зосередив свою увагу на проблемах мирного врегулювання в Європі. Однак з цього питання між його учасниками виникли гострі суперечки, зокрема й територіальні [4, с. 46–50].

Віденський конгрес і його рішення здійснили величезний вплив на геополітичну карту Європи. «Європейський концерт» став основою світоустрою XIX ст. Англійською це поняття звучить як «the Concert of Europe», тобто «згода Європи». Але його дослівно переклали на українську мову словом «концерт». Однак термін «Європейський концерт» набув загального визнання і більш правильно відображає сутність цієї системи. Великі європейські держави ухвалили, що відтепер будуть вирішувати всі суперечності мирним шляхом, виробляючи колективні рішення. «Система європейського концерту» – це багатостороння дипломатія і система колективної безпеки XIX століття (конференційна дипломатія) [7, с. 52].

Успіх Віденського конгресу значною мірою обумовлений тим, що він був безпрецедентним міжнародним форумом за складом учасників, рівнем представництва держав, а також складністю організації роботи. Попри те, що в його роботі брали участь представники 216 країн, вирішальне слово конгресу належало комісії Чотирьох (Австрія, Велика Британія, Пруссія і Росія), перетворена в комісію П'яти (ті ж самі плюс Франція) (з січня 1815 р.), а в дебатах з окремих питань – комісія Восьми (п'ять великих держав плюс Іспанія, Португалія і Швеція). Значну підготовчу роботу виконували комітети ad hoc з окремих питань (комітет у справах Німеччини, конференція з питання Німецької конфедерації, у справах Швейцарії, у справах Генуї, Тоскани, герцогства Бульонського, конференція щодо скасування работоргівлі, комісія з питань свободи річкового судноплавства, комісія з питань рангів і старшинства, статистична комісія) [2, с. 20].

Дипломати Європи по завершенні Віденського конгресу роз'їхалися із Відня, чітко усвідомлюючи, що хоча формально в Європі і виокремлюються п'ять «великих держав», насправді напрямки усієї міжнародної політики й дипломатії зосереджується в руках Росії, Австрії та Англії. Стосовно Пруссії та Франції, то всі також чітко усвідомлювали, що їм варто докласти ще багато зусиль, для досягнення цілком самостійного статусу і політико-дипломатичного впливу.

Історичні підсумки та значення Віденського конгресу продовжують залишатися предметом прискіпливого дослідження науковців. Віденський конгрес зосередив свою увагу на проблемах мирного врегулювання в Європі. Однак, з цього питання між його учасниками виникли гострі суперечки, зокрема – територіальні [10, с. 244].

На підставі рішень Віденського конгресу Францію позбавили всіх раніше загарбаних земель. До Росії відійшло Варшавське герцогство, яке тепер називалося Царством Польським. Рейнська область, Познань, Вестфалія і більша частина Саксонії передавалася Пруссії. Австрія приєднувала до своєї території Ломбардію, Галіцію і Венецію. Українські землі, Підляшшя та Холмщина, які Австрія отримала при третьому розподілі Польщі, Віденський конгрес не повернув Австрії. Вони залишилися в складі польського князівства, яке було передане під владу Олександра I. В Італії поновили Сардинське королівство, приєднавши до нього Савойю і Ніццу. Тоскана, Модена й Парма перейшли під владу Папи Римського, якому повернули всі попередні права. Утворилося Нідерландське королівство із Голландії, Бельгії та Люксембургу. До Англії перейшли колоніальні землі, які вона відібрала в Іспанії, Франції та Голландії. Острови Мальта і Цейлон, мис Доброї Надії, Гвіана, Іонічні острови тепер остаточно закріпилися за Британським королівством. Норвегію передали під владу Швеції, вилучивши її зі складу Данії. Швейцарська республіка була збережена й отримала статус вічно нейтральної держави [10, с. 245].

Віденський конгрес і його рішення справили величезний вплив на геополітичну карту Європи. Фактично за підсумками дипломатичних домовленостей сформувалася класична система пентархії (п'ятивладдя). У Європі виокремилася п'ять великих держав, сили яких були практично рівнозначні й згода між якими забезпечувала мир у Європі впродовж наступних майже 40 років. Це: Англія, пануюча на морях; Франція, суттєво ослаблена, але завдячуючи мистецтву дипломатів залишила

за собою статус великої держави, на неї накладена контрибуція, але її кордони збережено; Пруссія надто сильно посилилась; Австрія відносно втратила могутність і силу; Росія перебувала на вершині своєї могутності [12, с. 18].

Отже, Віденський конгрес, «Битва дипломатів» (1814–1815 рр.) – це унікальне для свого часу політико-дипломатичне явище, за підсумками якого були випрацьовані принципи міждержавного діалогу, використання інститутів офіційної дипломатії та неформальної (кулуарної) дипломатії, елементів і норм дипломатичного протоколу, етикету й церемоніалу, які лягли в основу дипломатичної практики у всьому світі, а не лише в Європі. На політико-правовому та дипломатичному рівнях Віденський конгрес увів до політичного обігу або юридично закріпив такі засадничі терміни геополітики, як-от рівновага і баланс сил, великі держави, домінуючі держави, коаліція держав, нові кордони і території, плацдарми тощо. Віденська система заклала основи геополітичній епосі, основу якої становив імперський принцип контролю географічного простору. Віденський конгрес закріпив статус-кво європейських кордонів, які залишалися в такій конфігурації незмінними до середини XIX ст., уперше розробив систему мирного врегулювання міжнародних відносин і здійснив спроби створити дієві нові механізми взаємовідносин між монархами та їх народами [10, с. 246].

Важливою віхою в історії Віденського конгресу стало прийняття як додатка 17 («Положення щодо дипломатичних агентів») до Заключного акта Віденського конгресу, або так званого Віденського регламенту. Його основні положення увійшли в дипломатичну практику як загальновизнані норми міжнародного права. Віденський регламент (1815) – це перший багатосторонній акт міжнародного права, перше положення щодо єдиної класифікації дипломатичних рангів, зафіксоване 1815 р. в додатку до Заключного акта Віденського конгресу. Віденський конгрес дійсно став світлим святом усіх дипломатій, зоряною годиною європейської дипломатії, і світової дипломатії загалом. Адже під час Наполеонівських воєн головним, якщо не єдиним, аргументом у відносинах між державами була військова сила. Дипломатія відігравала другорядну роль. Після розгрому наполеонівської імперії дипломатія стала основним інструментом перетворення, трансформації та інституціоналізації Європи. Саме на Віденському і подальших конгресах було дано поштовх розвиткові багатосторонньої дипломатії. Потужний

імпульс отримав процес удосконалення та систематизації дипломатичних служб, процес інституціоналізації дипломатичного протоколу та етикету міжнародної ввічливості, процес професіоналізації дипломатичної діяльності, яка саме тоді остаточно перетворилася на особливу, спеціалізовану галузь державної служби. Престиж професії дипломата піднявся на небувалу висоту. Віденський конгрес прославився як найвитонченіша битва дипломатів, в якій зішлись кращі політичні та дипломатичні уми тодішньої Європи (Меттерніх, Талейран, Олександр I, Каслрі) [13, с. 49].

Славнозвісний Віденський конгрес визначив геополітичну конфігурацію Європи і магістральні напрями великої політики на кілька десятиліть наперед, узагальнив досвід системної перебудови міжнародних відносин. Віденський конгрес підвів геополітичні підсумки війни коаліцій європейських держав з наполеонівською Францією і встановив нові європейські кордони. Він узагальнив досвід трансформації світового порядку початку XIX ст., який набув нової якості у формі європейського концерту. Цей конгрес закріпив нове співвідношення політичних і дипломатичних сил в Європі на кілька десятиліть, а заснований після закінчення конгресу Священний союз став одним із перших інституційних утворень, націлених на підтримку європейської стабільності й безпеки в системі міжнародно-правових координат [1, с. 169].

Висновки. Таким чином, скликання конгресу у Відні не було спонтанною дією. Цей крок слід охарактеризувати як доволі виважений та цілеспрямований. Події, які мали місце в Європі з кінця XVIII до початку XIX ст., розгортались за своєрідним ланцюгом наростання суперечностей та невідворотно мали призвести до розв'язання конфлікту. Саме такою крапкою в поваленні руйнівного режиму та відновленні міжнародного правопорядку став Віденський конгрес.

Віденська система підтвердила свій статус як інституція, зі стійким і ефективним дієвим міжнародним механізмом. Її роль у підтриманні миру і кордонів, виконавши свою історичну місію, поступово зійшла нанівець і стала зовсім непридатною перед обличчям об'єднавчих процесів в Італії та в Німеччині, а вже в 1914 р. ніщо не змогло перешкодити розгорітися загальноєвропейській війні. Перша світова війна й поява нової потужної держави – США – призвели до ліквідації системи «європейської згоди», системи «європейського порозуміння» й була інституціонально замінена на «світове порозуміння», «світову згоду», яку,

на жаль, лише належало ще виробити й інституціонально закріпити в новій системі міжнародних відносин ХХ ст.

Віденська система, як і попередні та наступні системи міжнародних відносин, містила суперечності та елементи нового, які повністю проявилися лише з часом. Версальсько-Вашингтонська міжнародна система і заснована на ній Ліга Націй, що виступали антитезою архітектури

європейської безпеки, створеною Віденською системою, виявилися менш ефективними, оскільки не змогли запобігти розв'язанню Другої світової війни. Раціональність ідеї «Європейського концерту» як стрижня Віденської системи доводить той факт, що вона розглядалася як точка відліку при розробці моделі консорціуму великих держав, втіленого в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Список літератури:

1. Аношина Н.-Т. Головний акт Віденського конгресу 1815 року як основа міжнародного правопорядку ХІХ – початку ХХ століття. Одеса : Фенікс, 2011. 192 с.
2. Гетьман А., Яковюк І. Архітектура європейської безпеки наприкінці ХVІІІ – у першій половині ХІХ сторіччя. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 150. С. 8–32.
3. Дейвіс Н. Європа: Історія / пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. К. : Основи. 2000. 1464 с.
4. Дмитрієв А. Вестфальський мир 1648 року і сучасне міжнародне право: монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. 426 с.
5. Дмитрієв А. Інститут постійного нейтралітету в міжнародному праві : монографія. К. : Юридична думка, 2005. 310 с.
6. Дмитрієв А. Історія міжнародного права : монографія. К. : Промені, 2008. 384 с.
7. Дудко І. Віденська система міжнародних відносин з погляду поснаполеонівських і постбіполярних часів. Вітчизняна війна 1812 року в контексті поступу всесвітньої історії. ДУ «Ін-т всесвітньої історії НАН України» ; редкол.: А. І. Кудряченко (голова) [та ін.]. Київ : Фенікс, 2013. С. 44–56.
8. Тускоз Ж. Міжнародне право : підручник / пер. з франц. Л. Бадешко. К. : АртЕк, 1998. 416 с.
9. Хижняк І. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : ДП Вид. дім «Персонал», 2009. 224 с.
10. Ціватий В. Віденський конгрес 1814–1815 рр.: інституціональний вердикт європейського політико-дипломатичного та суспільно-історичного розвитку. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр.* 2016. Вип. 25. С. 229–246.
11. Ціватий В. Інституціональна історія Середніх віків і раннього Модерного часу в наукових розвідках професора В. К. Піскорського (1867–1910): міжнародно-політичний і темпоральний дискурси. *Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку: зб. наукових праць*. Одеса : ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2022. С. 33–38.
12. Ціватий В. Історична комунікологія: європейські зовнішньополітичні практики доби Середньовіччя і Ранньомодерного часу (модель італійської дипломатії та комунікації). *Х Міждисциплінарні гуманітарні читання: зб. наукових праць*. Київ : Інститут історії України НАН України, 2021. Вип. 10. С. 16–18.
13. Ціватий В. Теорія, історія і практика європейської дипломатії ХVІ–ХVІІІ століть: моделі, інституціоналізація, міжнародно-політичні системи (геополітичний дискурс раннього Модерного часу). *Гуманітарний корпус: зб. наукових праць*. Том 34. Вінниця-Київ : ТОВ «ТВОРИ», 2022. С. 46–50.
14. Шаповал В. Державний лад країн світу : довідник. К. : Укр. центр правничих студій, 1999. 320 с.

Borchuk S.M. THE CONGRESS OF VIENNA (1814–1815) AS A SIGNIFICANT HISTORICAL EVENT FOR THE POLITICAL AND DIPLOMATIC DEVELOPMENT OF EUROPE

The article analyzes the Congress of Vienna (1814–1815) as a significant historical event for the political and diplomatic development of Europe. The results of the Congress of Vienna served as an important stimulus for the further socio-economic, security, political and diplomatic development of Europe. The practical achievements of the Congress of Vienna and the experience gained by European diplomacy in the late 18th and early 19th centuries determined the future institutional development of world diplomacy and international law, without losing their relevance today. It is proved that the holding of the Congress of Vienna was due to a set of historical, legal and international legal determinants, in particular, the radically changed international policy of France and the efforts of other European countries to restore balance in interstate relations by concluding international legal acts.

It is established that the documents adopted during the work of the Congress of Vienna and as a result of its activities laid the international legal foundations for the development of international legal order in the area of the universality of the adopted norms, the construction of international cooperation on the basis of Christian moral dogmas within the framework of the Holy Alliance, which served as the imperative principle of the

restored legal order, the resolution of international issues through congresses, conferences and the availability of a mechanism for the implementation of the adopted provisions. It is substantiated that the leading role at the Congress of Vienna was played by the allied states – England, Austria, Russia, Prussia, since it was they who initiated the adoption of the updated rules for the development of interstate relations and created all the conditions for their implementation. It is proved that the representatives of the European states who gathered at the Congress of Vienna saw territorial certainty as the basis of international legal order. At the same time, the corresponding conviction of the states is justified by the priority of resolving territorial issues as such, which will ensure peace between European countries, guarantees of the inviolability of state borders and the necessary prerequisites for reaching other agreements.

Key words: Congress of Vienna (1814–1815), Vienna system of international relations, political and diplomatic system, foreign policy, diplomacy.

Дата надходження статті: 08.09.2025

Дата прийняття статті: 21.09.2025

Опубліковано: 05.12.2025